

La literatura infantil: el conte

Título: La literatura infantil: el conte. **Target:** Mestres d'educació infantil. **Assignatura:** Literatura Infantil. **Autor:** Lorena Faus Mas, Maestra Especialidad en Educación Infantil, Diplomada en Pedagogía Terapéutica y Diplomada en Audición y Lenguaje, Maestra de Educación Infantil.

Si parlem de literatura cal acceptar la visió integradora que no es cenyís al llibre, que intenta coordinar totes les creacions que tenen com a vehicle la paraula, qualsevol que siga el seu sistema de transmissió i com destinatari al xiquet.

LA LITERATURA INFANTIL

La literatura infantil es pot definir com una obra o manifestació que té com a base la paraula amb finalitat artística o lúdica que interesse a l'alumne.

Segons aquesta definició, junt als gèneres bàsics com la narrativa, la poesia i el teatre, es sumen altres com les rimes, les endevinalles,...

També aquelles produccions en les que la paraula comparteix presència amb la imatge, com el còmic. I també activitats pedagògiques i creatives com la dramatització i altres jocs.

El procés de formació de la Literatura infantil com algo diferenciat de la literatura, fa necessari establir una classificació de la literatura infantil:

- LITERATURA GUANYADA: s'engloben totes aquelles produccions que no van nàixer per als xiquets, però que amb el temps els xiquets se les van apropiar o les van guanyar (contes tradicionals, romanços...)
- LITERATURA CREADA: és la que s'ha creat directament per als xiquets en forma de conte, poesia, obres de teatre.
- LITERATURA PERSONALITZADA: apareixen en forma de series en les que es tria un protagonista, el fan passar per distints escenaris i situacions. En aquestes produccions predomina la didàctica sobre la literatura.

Importància de la Literatura Infantil

La L.I. és una forma d'expressió molt pròxima al xiquet. Des del naixement, té els seus primers contactes amb la literatura quan se li canta una cançó, narrar-li un conte,...

La literatura és fonamental, perquè enriqueix la seua imaginació, creativitat i espontaneïtat. Enriqueix també el seu vocabulari, estimula la comprensió i expressió, afavoreix la dicció, l'articulació i entonació de les paraules, motiva cap l'aprenentatge, contribueix al desenvolupament de l'atenció, memòria i concentració pel seu caràcter lúdic i es converteix en un mitjà essencial per propiciar aprenentatges mitjançant el propi contingut tant de caràcter conceptual, procedimental com actitudinal.

Amb la literatura infantil, es preten:

- desenvolupar destreces bàsiques com escoltar i parlar
- desenvolupar la creativitat, imaginació i fantasia
- desenvolupar la capacitat de descripció
- desenvolupar la memòria
- desenvolupar el vocabulari
- afavorir la comunicació
- recuperar i mantindre la literatura
- fomentar el gust per la lectura

El conte. El seu valor educatiu.

Concepte de conte: es pot definir el conte com una obra d'art, que, a més de tindre caràcter recreatiu, és un instrument didàctic. És un mitjà d'educació informal i la funció pedagògica que cumplix, s'ha de prendre en sentit ampli. El conte infantil no deu estar ple de sermons, sinó de somnis i fantasies.

El valor educatiu del conte. Com diu Rodari "el primer coneixement de la llengua escrita no ha trobat encara cap itinerari més ric, més ple de color i més atractiu que el món dels contes". D'aquesta manera, introduïm al xiquet en el gust per la literatura, que és la base essencial per a la cultura.

A mesura que la narració o el relat són presentats, es motiva i incita als xiquets a introduir-se, mitjançant el llenguatge, en mons distints als seus. Però els contes no solament tenen interès perquè porten la ment del xiquet més enllà del present. També el xiquet fa aprenentatges del món físic i social, de les coses, fenòmens i relacions, actituds, normes i valors.

Bettelheim, en el seu llibre "Psicoanàlisi dels contes de fades", afirma que el valor dels contes, radica en 2 aspectes fonamentals:

- oferir una visió animista del món
- els contes expressen problemes existencials típics dels xiquets

Altres virtualitats del conte són: per mitjà del conte comença a reconèixer la estructura de la llengua, el canvi de significat que tenen les paraules, el sentit de les pauses, la diferència entre relat i diàleg. El conte utilitza recursos expressius i plàstics que ajuden a la comprensió del text, al temps que potencien habilitats necessàries per a l'ús de la llengua escrita. Ens referim a les repeticions, rimes, onomatopeies,... Amb aquests jocs, el xiquet realitza exercicis d'anàlisi del llenguatge que permeteixen potenciar habilitats fonològiques necessàries per al llenguatge escrit.

CRITERIS PER A SELECCIONAR, UTILITZAR I NARRAR CONTES ORALS I ESCRITS

Criteris per a seleccionar contes

Edat i moments evolutius: distingim 2 etapes:

- Etapa Glòsico-motora (0-3 anys): les històries seran sencilles, clares en quant a la idea i el llenguatge. L'acció lineal. És convenient que apareguen onomatopeies i reiteracions. Els temes seran de situacions i accions de la vida quotidiana.
- Etapa Fantàstica (3-6 anys): a partir d'aquesta edat han d'apareixer personatges fantàstics i objectes estranys. Als 5 anys, el xiquet comença a preferir personatges i situacions més reals. És un bon moment per a introduir valors morals. Poden apareixer personatges secundaris, ja que la seua capacitat d'atenció està més desenvolupada.

Interessos i necessitats

En relació amb el moment psicoevolutiu, es troben els interessos i necessitats, els quals varien segons el grup.

Varietat de gènere

No oferir al xiquet únicament contes de narrativa, sinó també de poesia i teatre. Junt a aquestos gèneres no pot faltar el còmic, les vinyetes,...

Varietat de temes

Es tracta de escollir tot tipus de temàtica: contes de fades o meravellosos, basats en la naturalesa, de herois, reals,... És important combinar contes clàssics amb contes més moderns. Però....Què criteris cal tindre en compte per seleccionar contes escrits? Mirar un llibre d'imatges, és la primera forma de llegir. El primer contacte és un joc d'exploració. Al xiquet li agrada apropar-se'l a la boca, mirar-lo, tocar-lo,... És a dir, manipular-lo i descobrir-lo. A través del llibre d'imatges, s'estimula la imaginació, se li dona al xiquet la oportunitat de veure el que sap i el que imagina. El xiquet ja està realitzant un acte de lectura: primer llig la imatge i posteriorment interpreta el text. Els llibres han d'adaptar-se a les característiques psicoevolutives dels xiquets. Els contes tindran tapes dures, amb imatges clares i grans, colors llamatius, amb accions concretes, pocs personatges i amb característiques molt definides. També poden ser de plàstic, amb elements autoestimuladors i motivadors, amb botons i de diferents formats. Respecte al text, no és necessària la seua existència, perquè la funció és la creació d'una actitud positiva cap al llibre. No obstant això, és convenient que si hi ha text, que no siga llarg i tinga la lletra gran, que siga ric i suggerent. De manera natural, el xiquet anirà "llegint" o inventant la història i la contarà als seus companys. Poc a poc anirà reconeixent lletres o paraules fins poder llegir-lo.

Per últim, Rodari proposa activitats que conviden al xiquet a apropar-se al llibre i a jugar amb ell.

Abans de llegir el llibre

- Exploració visual del llibre,
- exploració sensorial del llibre,
- observació de la portada,
- observació del llom

Una vegada obert el llibre

- Descobrir els colors que apareixen
- observar els personatges,
- assenyalar el que més agrada,
- observar el tipus d'il·lustració de il·lustración,
- aparició o no de lletres

Després de tancar el llibre:

- Establir conversacions telefòniques amb els
- personatges,
- fer un dibuix,
- escriure el títol,
- inventar altre final,
- escenificar històries

Criteris per a utilitzar els contes en classe

Podem utilitzar per motivar cap a l'aprenentatge, per introduir continguts, per fomentar la creativitat, per resoldre conflictes, trobar aspectes formals per a treballar com la modulació, articulació, entonació,... Però mai utilitzar-los per omplir, sinó com una activitat didàctica planificada intencionalment i plena de sentit.

Criteris per a narrar contes

És important tindre en compte la edat dels xiquets als que va dirigida la narració. Entre els aspectes, cal destacar:

- Agradar-li al narrador
- Clima adequat: hi ha que crear un clima de màgia, d'interès, factors com la veu.
- Ús del llenguatge: cal emprar un llenguatge clar, correcte i variat, intentant augmentar el vocabulari del xiquet, però sempre adequat al seu nivell de comprensió. És interessant conservar aquells contes en els

quals es repeteixen les cançons. El llenguatge directe és el més indicat per a la narració de contes infantils.

- Seguretat: si el conte es sap bé, es contarà amb seguretat, com si estaguera passant davant els ulls del narrador.
- Ús d'aspectes formals: és molt important com diem les paraules. Quan s'interpreta al narrador, la veu ha de ser neutral. Les veus corresponents als personatges que apareixen, han d'estar diferenciades relacionant-les amb el paper que s'atribueix..
- Ús d'expressions corporals: els contes orals es presten a la gesticulació. El gest de la cara ha de ser expressiu. La mirada és molt important.
- Esquema del conte: es pot seguir l'esquema tradicional o qualsevol altre esquema, però tenint cura de que existeixca una acció en la que s'impliquen els protagonistes i no aplegar a la solució fins a l'últim moment.
- Duració de la narració: el millor és no allargar-la més de 20 minuts.
- Moment adequat: es port parlar del conte "inesperat" que és el que apareix arran d'un fet que ha cridat l'atenció o del conte que estimula un conte d'interés que s'utilitza de motivació per a introduir un nou tema.
- Alternatives: el narrador, ha de saber accelerar alguns dels passatges i recrear-se lentament en altres. Els episodis que no siguem molt interessants poden contar-se més a pressa, però on es troba el desenllaç i la trama del conte, que han de ser ben concrets, es llegiran a poc a poc i amb seguretat.

Activitat a partir del conte

Algunes suggerències podrien ser:

- Recordar el nom dels personatges
- Descriure situacions
- Valorar l'actuació de cada personatge
- Recordar el que diuen
- Caracteritzar a cadascú
- Explicar el per què de la seua situació
- Explicar el context on ocorre l'acció
- Oferir alternatives al desenllaç

A partir d'ací, són moltes les activitats que es poden realitzar. Destaquem:

- Il·lustració: després d'escolar la narració, demanem als xiquets que dibuixen el conte. Els alumnes més menuts dibuixaran el personatge. Més endavant, dibuixen una escena. Amb els més majors (5-6 anys), es pot il·lustrar el conte entre tots.
- Dramatització: es pot dramatitzar tot el conte o escenes concretes, de forma col·lectiva o amb repart de personatges, amb o sense disfresses, amb suport escènic o sense ell. A més, la dramatització ofereix: guinyol, mimo, ombres, teatre negre,...

- Jocs orals: es tracta d'inventar tot tipus de jocs orals: endevinalles, embarbussaments, refranys i inclús cançons i poesies. Es poden també inventar diàlegs, canviar situacions, proposar títols,...
- Activitats plàstiques: a partir de la seua narració, els xiquets poden pintar, retallar o pegar figures que apareixen al conte, moldejar-les amb plastilina, fang o pasta de paper, confeccionar murals, titelles, disfresses, màscares, adornar la classe com si fòra el conte,...
- Binomi fantàstic: es contrueix a partir de 2 paraules elegides a l'atzar.
- Hipòtesi fantàstica: comença mitjançant la pregunta "què passaria si...?"

Bibliografía

Sara C. Bryant: Com explicar contes

Elena Fortún: "Pues señor..."